

Stane Gabrovec - osemdesetletnik

Jože KASTELIC

Opis življenja nekega človeka je po svoje navidezno lahka, istočasno pa ne tako preprosta in neposredno uresničljiva naloga. Velikokrat se spomnim na največjega biografa vseh časov, na Plutarha, ki v svojih *Bíoi parálleloi* postavlja tezo, da je človekovo življenje kakor zemljevid, v katerem se na sredi vidijo bolj jasne poteze, oblike, dogodki, dejstva, problemi, bolj na obzorju, bolj na periferiji pa so vedno manj znane stvari. To je bilo seveda z vidika takratnega geografskega pogleda dobro povedano. Danes bi morda ravnali in mislili prav obratno. Periferne stvari, zunanji dogodki, ki so vsem znani, so lažje dosegljivi, notranji, tisti osrednji del človekovega biosa pa je seveda mnogim skrit, v nekem smislu tudi samemu človeku, ki ga živi. Saj ta bios, ki ga sam živi, v tem primeru ni nek razvijajoči se dogodek navzven, ampak je sama bit, bit pa je težko razložljiva.

Po tem, bi rekel, teoretičnem uvodu se spomnimo, da je bil 18. aprila leta 1920 rojen v Kamniku profesor Stane Gabrovec. Na bregovih Bistrice, kakor se je zapisalo na nekem *Almanahu*, ki so ga izdali nekaj kasneje pisatelji in študentje te okolice - tudi Gabrovčev kolega Emil Cevc je tam sodeloval, pa starejši Joža Vombergar pa Cene Kranjc in še drugi.

Od Kamnika je prišel Stane Gabrovec leta 1931 v Škofove zavode v Šentvidu in je bil tam osem let gimnazijski študent, do leta 1939. Kam drugam kakor v Škofove zavode, ki so bili takrat Jegličeva institucija, najpomembnejša, skoraj znanstvena gimnazijska ustanova Slovenije, čeprav tudi pomen klasične gimnazije v Ljubljani ni bil zanemarljiv. Vsem je bilo jasno, da so Jegličevi Zavodi nekaj posebnega. Že leta 1915 je v njihovi založbi izšel *Grško-slovenski slovar*, ki ga je sicer sestavil ljubljanski profesor Anton Do-kler, sodelovali pa so v Šentvidu Fran Jerč in Anton Breznik. Leta 1925 je tudi s sodelovanjem te gimnazije pričel izhajati nedokončani veliki *Latinsko-slovenski slovar* Frana Wiesthalerja. Tam so bili profesorji, ki so oblikovali mlado intelektualno dušo, profil in karakter Staneta Gabrovca. Med njimi prav

gotovo najbolj, čeprav ni bil klasični filolog, profesor Jakob Šolar, ki se je rodil leta 1906 in je kot širok slavist in predvsem romanist soustvaril klimo in, mislim da bistvene elemente vsega duševnega profila današnjega slavljenca.

V tem času je ta Šolarjeva usmeritev odkrila katoliško literaturo zahoda, ne le Avstrije, Dunaja, Bavarske in tistega ožjega kroga, ki je bil vsem najbolj znan, ampak francosko katoliško literaturo z - recimo Françoisom Mauriacom, Georgesom Bernanosom, Francisom Jammesom, izpremenljivim Andréjem Gideom in z osamelo, monumentalno, ortodoksno postavo Paula Claudela. Med leti 1931 in 1940 so potem ljudje, ki so se tudi napajali s to kulturo, v slovenski intelektualni katoliški kulturi ustvarili velika in pomembna slovstvena dela, ki so na mlade, seveda tudi na študenta Gabrovca, bistveno vplivali: poleg že starejšega Ivana Preglja ekspresionisti Anton Vodnik, Franc Vodnik, Edvard Kocbek in Rajko Ložar. Takrat je izhajala dijaška revija *Stražni ognji* kot priloga znamenite revije *Križ na gori*, kasnejšega *Križa*. Bilo je tudi *Dejanje*, bil je Bohinjski teden. Vse to je bil nearheološki profil tega časa, ki pa je, tako bi mislil, ustvaril bistvene elemente Gabrovca človeka.

Po maturi leta 1939 je Stane Gabrovec vpisal klasično filologijo na ljubljanski univerzi. Arheologije med učnimi posebnimi predmeti takrat ni bilo; le v okviru zgodovine starega veka je profesor Balduin Saria, ki pa je že leta 1942 odšel v Gradec, poučeval grško umetnost, epigrafiko in antične starožitnosti. Deloma je kot privatni docent predaval nekaj arheologije dr. Rajko Ložar. V vsem je bila ta klasična filologija še ostanek nekega starejšega časa, nekega manjšega znanstvenega nivoja spričo velikih učnih skupin slavistike, zgodovine, germanistike, romanistike, filozofije. Oba klasična jezika in grško ter latinsko literaturo je poučeval samo profesor dr. Fran Bradač; svojevrstni, velik strokovnjak, toda slab pedagog profesor Karel Oštir pa je poučeval nadvse zanimivo in važno indoevropsko primerjalno jeziko-

slovje. Tedaj je prišel na oddelek za klasično filologijo nepozabni in za profil Gabrovčevega študija odločilno vplivni dr. Milan Grošelj. Njegova doslednost v pouku latinizacije, v poglobljenem zahtevnem znanju, istočasno pa njegova človeška bližina in pristni, kar očetovsko prijateljski odnos do študentov sta bila seveda nekaj povsem novega. Toda hitro je sledila vojna in študija klasične filologije Stane Gabrovec ni mogel dokončati. Po internaciji v Italiji se je umaknil še med vojno v Švico in tako se je ta njegova življenjska drama končala šele po vrnitvi. Po letu 1945 je leta 1948 dokončal klasično filologijo, kjer pa je na univerzi poleg Milana Grošlja že delovala še veliko večja literarna osebnost - Anton Sovrè.

Takoj po diplomi pa je profesor Stane Gabrovec prišel v Narodni muzej. Tam ni bilo, razen morda v knjižnici, mesta za klasičnega filologa, zato pa je bila zelo vabljiva možnost službe arheologa, takrat kar splošnega profila, ne specialista za to ali ono arheološko razdobje. Ne bi pripovedoval, kako je konkretno prišlo do Gabrovčevega prihoda v Narodni muzej in o srečanjih, ki smo jih takrat gojili. Rajši bi se ozrl še na drugo stran, zdaj na razvoj Gabrovca kot arheologa. V Narodnem muzeju je po epohalnem arheološkem delu Karla Dežmana v prejšnjem devetnajstem stoletju v začetku dvajsetega stoletja deloval Walter Schmid, Franc Šmid iz Kranja. Bil je sprva redovnik benediktinec, po izstopu iz reda v laično življenje pa je dobil službo glavnega kustosa v takratnem Deželnem muzeju v Ljubljani. Človek prodorne inteligence, temeljito znanstveno izobražen in globoko predan takrat zelo kvalitetni dunajski arheološki šoli. Tak človek je v muzeju lahko ustvaril po Dežmanu solidno bazo za vse kasnejše arheološko delo. To res ni bila še veliko pomembnejša, takrat sicer že delujoča nemška arheološka šola Paula Reineckeja in kasneje Gera von Merharta, ki je za Slovenijo prav z delovanjem arheologa Gabrovca odločila o razvoju sedanje slovenske arheologije. Toda Walter Schmid je moral iz raznih političnih razlogov oditi iz Ljubljane in je lahko samo še raziskoval kot arheolog Emono, ni pa mogel na kraju samem delovati, možnosti prihajanja iz Gradca, kjer je postal profesor, pa so bile omejene. Tako so po Schmidovem odhodu iz Rudolfinuma prevladale druge stroke. Muzikolog in umetnostni zgodovinar Josip Mantuani v stari Avstriji in zgodovinar in arhivar ter pomemben kulturni zgodovinar Josip Mal med obema vojnama v muzeju arheologiji nista več posvečala pretirane pozornosti. Po letu 1930 je Rajko Ložar, ki je s pomembno disertacijo o rimskih sarkofagih pri profesorju Arnoldu Schobru v Gradcu pokazal, v kakšno smer se bo njegov študij razvijal, v Narodnem muzeju z arheologijo nadaljeval tam, kjer je Walter Schmid prenehal. Veliko pomembnih študij je objavil, izkopa-

vanja, ki jih je tu in tam vršil, pa se seveda niso mogla primerjati s Schmidovimi izkopavanji Emone. Toda leta 1945 je dr. Rajko Ložar odšel v Združene države Amerike in arheologija je osirotela, saj je že nekaj let prej zapustil tudi Narodni muzej, čeprav je kot direktor Etnografskega muzeja ostajal v isti stavbi na Prešernovi in se je še vedno zanimal za arheološko življenje Narodnega muzeja.

Leta 1948 je prišel v Narodni muzej Stane Gabrovec, v zdaj samostojno delujoči Arheološki oddelek, ki ga je nato do leta 1987 vzorno vodil in mu dal tudi smer za nadaljni razvoj. Človek njegovega intelektualnega profila in njegove duhovne usmeritve se je seveda moral počutiti nekoliko utesnjenega spričo zunanjih dogodkov v domovini. Vse razne ideo-loške prisile, velike netolerance - vse to je ostajalo pred muzejskimi zidovi in pred ograjo muzejskega parka. Muzej jo je takrat kljub zahtevam ljubljanskih urbanistov, da se ob Prešernovi cesti take ograje odstranijo, ohranil, in s tem ohranil tudi svoj lepi ambient in svojo notranjo avtonomijo. Stane Gabrovec se je z izredno silo, energijo in zanesljivim podrobnim delom vključil v muzejsko dejavnost. Njegovo delo pozna starejša generacija, ki je z njim že zgodaj sodelovala, še bolj pa mlajša generacija, ki jo je tudi kot redni honorarni profesor z navdušenjem in nenadkriljivim znanjem in vestnostjo, pa tudi z vso resnostjo in strogostjo na univerzi uvajal v arheološko stroko. Ko je sodeloval že zgodaj po vojni pri arheoloških izkopavanjih na Bledu, je pokazal svojo strokovnost in sposobnost pri arheološkem terenskem delu. Vse to je prišlo do izraza še toliko bolj pri njegovem velikem raziskovalnem izkopavanju v Stični, kjer je končal in praktično dejansko izvedel izkopavanje ene od gomil, predvsem pa z znanstvenimi metodami, ki si jih je bil pridobil na študiju in kot asistent pri profesorju Walterju Kimmigu v Tübingenu in kot sodelavec izkopavanj profesorja Wolfganga Dehna na Heuneburgu, na samem gradišču Stična. V Nemčiji je Stane Gabrovec dobil strokovne kolege in prijatelje med največjimi nemškimi prazgodovinskimi osebnostmi, kakršne so bile in so še danes Hermann Müller-Karpe pa Otto-Herman Frey in Georg Kossack. Posebno tesno sodelovanje, tudi na teoretičnih področjih, in prijateljstvo s svetovno pomembnim arheologom Hermannom Müller-Karpejem je ustvarilo v Sloveniji preko profesorja Gabrovca tisto znanstveno arheološko klimo, zlasti za prazgodovino, pa tudi za celotno arheologijo, ki je bila tako potrebna, pa toliko časa pogrešana. Zdaj lahko govorimo o Gabrovčevi ljubljanski arheološki šoli. Njegovo sodelovanje v Vzhodnoalpskem komiteju z avstrijskimi in italijanskimi arheologi kovinskih dob je tudi bistveno pripomoglo k preučevanju umetnosti situl, kar se je pokazalo v veliki razstavi o umetnosti situl od Pada do Donave z avstrijskim profesorjem Karlom Kromerjem in italijan-

skim profesorjem Guidom Achillejem Mansuellijem. Caput Adriae je tudi v slovenski arheologiji postal pojem, ob katerem je mogoče graditi študij protohistorične arheologije vse od Padske nižine do Donave in od Alp skozi Slovenijo in Istro do Dalmacije in Bosne in Hercegovine. Seveda je nepozabni profesor Alojz Benac, veliki organizator in znanstveni vodja balkanskega ilirskega projekta nujno pritegnil profesorja Gabrovca v ožjo vodilno skupino jugoslovanskih prazgodovinskih arheologov - Milutina Garašanina, Borivoja Čovića, Zdenka Vinskega in skupine okoli njih za znanstveni projekt prazgodovinske sinteze v Jugoslaviji. Tako je nastala *Praistorija jugoslavenskih zemalja* v zajetnih petih zvezkih in peti zvezek, posvečen halštatski in latenski dobi je posebej uredil Gabrovec ter za slovensko ozemlje napisal do zdaj najboljšo in za dolgo časa merodajno sintezo. V sodelovanju z indoevropskim lingvistom Radoslavom Katičičem iz Zagreba sta z drugimi znanstveniki raznih profilov gradila tudi nadstavbo nad čisto deskriptivno arheologijo. Rezultat so bile študije o jezikovnih mejah, čeprav težko ugotovljivih, med posameznimi venetskimi in ilirskimi v širšem smislu ter ilirskimi plemeni sensu stricto ter študije o duhovnem življenju Ilirov. Vse to je Gabrovec kot klasični filolog in v antiki razgledan strokovnjak lahko povezal s kulturami in fenomeni zlasti arhajske Grčije, pa tudi protohistorične Italije italskih plemen in Etruščanov v Sredozemlju, tam ob Pontu in za Kavkazom pa tudi s fenomeni skitske im sarmatske kulture ter s problemi trako-kimerijskih vdorov izpod Kavkaza preko Male Azije na Balkan, v Panonijo in vse do Slovenije.

Ob visokem življenjskem jubileju naš jubilant, profesor dr. Stane Gabrovec, akademik in član mnogih znanstvenih inštitucij ter nosilec mnogih priznanj in nagrad, naš kolega in prijatelj ter učitelj mlajšim

generacijam lahko z zadovoljstvom nad doseženim delom pogleda na svoje življenje. Čestitamo mu ob tem svečanem dnevu in mu seveda želimo tudi še naprej veliko uspehov, zdravja in zadovoljstva ob spoštovani gospe soprogi, profesorici klasične filologije dr. Eriki Mihevc Gabrovec in ob njegovi družini. Pa tudi ob tej veliki družini znancev in prijateljev in strokovnih kolegov, ki sicer danes ni vsa tukaj navzoča, pa vendar duhovno kot celota prisotna. Kot član Slovenske akademije znanosti in umetnosti je Stane Gabrovec tudi naslednik članov Akademije operozov, ki je bila ustanovljena že daljnega leta 1693. Apes academiae naj izletajo tudi iz Gabrovčevega znanstvenega čebelnjaka. Operoz Janez Anton Dolničar, stolni vikar in glavni promotor in graditelj ljubljanske stolnice si je kot operoz nadel akademsko ime *Sedulus*. Drugi Dolničar, Janez Gregor, doktor obojnega prava, je tudi z vnemo raziskoval Emono in o njej pisal, pa si je zadal ime *Providus*. Izkopaval je na Ajdovščini v Ljubljani in prerisoval danes izgubljene rimske sarkofage. Njegov pomen je poznal Prešeren, bolj kritičen, toda brez pravega premisleka je bil do njega Kopitar; arheolog Anton von Premerstein pred prvo svetovno vojno in epigrafska strokovnjakinja Marjeta Šašel Kos pa danes priznava ta važnost njegovega arheološkega dela. Janez Gregor si je izbral za svoje akademsko geslo besede iz Ovidija - *veri providus augur*. Sedulus in providus: to je veliko, kar je mogoče doseči v enem življenju.

Če sem začel s Plutarhom, naj končam s citatom iz Salustija: *Omnes homines, qui sese student praestare ceteris animalibus, summa ope niti decet, ne vitam silentio transeant*. Tako je bilo življenje profesorja Gabrovca, na teh delovnih metodah in rezultatih pa so možne tudi vizije.

Jože KASTELIC